

GEOGRAFIA FINANCIÍ: HLAVNÉ TÉMY A TRENDY VÝSKUMU

Andrej Sopkuliak

Ostravská univerzita v Ostravě, Česko, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, e-mail: andrej.sopkuliak@osu.cz

Abstract: Finance represents the medium of economic system, which ensures the exchange of goods and services, evaluation of resource scarcity and preservation of values across generations. Geography of finance has long been neglected, while geographers did not pay much attention to it. The reason was probably the assumptions of neoclassical economics, according to which the free movement of capital and information flows perfectly, and therefore the geography of finance does not attribute any significant role. In fact, spatial location in the world of finance has its place, and distance from the financial markets and institutions play an important role, as the different regulatory framework in each country. Financialization is the actual process in which finance has an increasingly significant role in the economies of both developed and developing countries. It related to globalization, internationalization and liberalization of the financial sector. The present article attempts to outline the evolution in the geography of finance and introduce the basic areas of research.

Key words: geography of finance, financial centres, financial markets, financialization, public finance, financial crisis

1 ÚVOD

Ekonomická aktivita hospodárskych subjektov zahŕňa celú radu výmenných vzťahov. V jej rámci je dôležité rozlišovať reálnu (vecnú) a finančnú (peňažnú) stránku. Finančný systém pozostáva z troch hlavných prvkov (Polouček et al., 2009). Činnosti spojené s finančnou stránkou transakcií (napr. platby, úvery, úspory, investície) sa uskutočňujú prostredníctvom celej rady finančných dokumentov (napr. depozitá, obligácie, cenné papiere), množstvom finančných inštitúcií na rôznorodých finančných trhoch (napr. kapitálový, peňažný, devízový). Geografia financií skúma priestorové súvislosti týchto prvkov finančného systému. Začala sa intenzívne rozvíjať najmä v 80. a 90. rokoch 20. storočia, čo súviselo s rastúcim významom finančného systému v spoločenských štruktúrach. Svet financií mal postupne stále väčší dopad na reálne životy obyvateľstva, keďže za mnohými hospodárskymi krízami sa v začiatkoch objavovali krízy finančné.

Geografia financií je subdisciplínou ekonomickej geografie, ktorá sa zameriava na záležitosti finančnej globalizácie a geografické aspekty financií. Študuje efekty štátnej suverenity, kultúry a rozličných druhov bariér, ktoré ovplyvňujú priestorovú distribúciu financií, ako sú nerovný vývoj a finančná exklúzia, ako aj globálne a lokálne súvislosti finančných tokov a sietí. V neposlednom rade sa zaujíma o vznik nových finančných centier v rámci určitých krajín, ako aj v zahraničí (Funke, 2013).

S postupujúcim procesom globalizácie sa niektoré bariéry ako napríklad dopravné náklady tovarov a kapitálu znižujú. Ale iné formy geografickej vzdialenosti naďalej pretrvávajú a zostávajú relevantné pri vysvetľovaní priestorových diferencií (Greig, 2002). V geografii financií sa analyzujú efekty tejto vzdialenosti na distribúciu finančného systému vo svete. Geografia financií si v súčasnosti buduje pevné postavenie v rámci vedeckého bádania, najmä v hľadaní súvislostí medzi finančnou a reálnou ekonomikou (Menkhoff a Tolksdorf, 2001). Tieto súvislosti sú zdôrazňované existenciou ekonomických bublín a skutočnosťou, že finančné transakcie sú často mnohokrát väčšie ako objem reálnej ekonomiky. Význam geografie financií narastá aj vďaka nedávnym udalostiam, ako bol teroristický útok v New Yorku z 11. septembra 2001, ktorý bol zameraný na jadro finančného systému, a predovšetkým finančná kríza, ktorá vypukla v rokoch 2007 – 2008 v Spojených štátoch, a následne sa rozšírila do celého sveta.

Príspevok je štruktúrovaný do niekoľkých samostatných častí. V prvej časti je načrtnutý historický vývoj v geografii financií, predovšetkým zdôvodnenie sformovania tejto subdisciplíny ekonomickej geografie a prehľad tém, ktoré dominovali v minulom období. Ďalšie časti sú pokusom o vymedzenie základných tematických okruhov v geografii financií, ktoré prevládajú v aktuálnom období. Štruktúra a názvy jednotlivých častí boli zvolené tak, aby zodpovedali logike členenia finančného systému na jeho jednotlivé prvky (finančné dokumenty – Hodnota, dlhy, úspory, investície a ich cirkulácia; finančné trhy a finančné inštitúcie – Finančné trhy, Finančné centrá) a kľúčovým procesom, ktoré vplývajú na finančný systém (Financionalizácia, Globalizácia finančného systému, Finančné krízy). Samostatnú oblasť predstavuje problematika geografie verejných financií. Identifikácia jednotlivých tém je pokusom o zoskupenie širokého spektra samostatných štúdií, medzi ktorými existujú určité súvislosti, pričom je v tomto smere možné postupovať viacerými spôsobmi, preto tematické okruhy v geografii financií identifikované v tomto príspevku nie je možné považovať za definitívne.

2 VÝVOJ V GEOGRAFII FINANCIÍ

Neoklasická ekonómia predpokladá, že pohyb kapitálu a práce je voľný a bez sprievodných nákladov, a že tok informácií medzi regiónmi je dokonalý, čo nepripisuje peniazom žiadnu regionálnu dimenziu (Martin, 1999). Toto tvrdenie je zrejme dôsledkom skutočnosti, prečo ekonomická geografia dlhé obdobie prehliadala význam geografie financií (Leyshon, 2000). V geografii financií môžeme rozlíšiť dve výrazné obdobia (Lee et al., 2009). Kým jednému dominovali práce venujúce sa fi-

nančným centráam a inštitúciám, v súčasnosti vznikajú najmä práce zaoberajúce sa problematikou financilizácie. V 80. rokoch 20. storočia prevažovala v geografii financií perspektíva politickej ekonómie, ktorú rozvíjal napr. Harvey (1981). Financie sa dostali do centra pozornosti ekonómov a ekonomických geografov, ako výsledok vývoja kapitalizmu, ktorý sa premenil z priemyselného kapitalizmu 20. storočia na finančný kapitalizmus 21. storočia (Clark, 2005).

Výskum v oblasti geografie financií prekonal dynamický vývoj (Martin, 2011). Geografia má vo svete financií neustále svoj význam, aj napriek pokračujúcej globalizácii, deregulácii, rozvoju nových finančných inštrumentov a pokroku vo vývoji informačných a telekomunikačných technológií. Rôzne krajiny sa naďalej vyznačujú rozličnou štruktúrou bankového sektora, majú odlišné regulačné prostredia. Vzdialenosť od finančných centier zostáva významným faktorom. Aktuálny vývoj globálneho finančného systému, ktorý bol postihnutý krízovým vývojom, priťahuje väčšiu pozornosť odborníkov z rôznych oblastí výskumu vrátane geografie (Garretsen et al., 2009). Zvýšený záujem viedol k publikovaniu špeciálnych vydaní viacerých časopisov zaoberajúcich sa otázkami priestoru a financií (Wójcik et al., 2007; Engelen a Faulconbridge, 2009; Garretsen et al., 2009), a k usporiadaniu vedeckých konferencií s medzinárodnou účasťou (Aalbers, 2009c). V oblasti geografie financií vzniklo aj niekoľko monografií (Cohen, 1998; Clark a Wójcik, 2007; Alessandrini, Fratianni a Zazzaro, 2009; Dixon, 2014), ale v porovnaní s inými subdisciplínami geografie je ich pomerne málo.

O'Brien a Keith (2009) sa v nedávnom období pokúsili o oživenie idey z 90. rokov 20. storočia o konci geografie vo financiách. Pôvodná myšlienka bola podporovaná niekoľkými argumentmi. Podľa nich geografická lokalizácia vo financiách ďalej nezohráva významnú úlohu, alebo má podstatne menší význam. Finanční regulátori ďalej nemajú úplne pod kontrolou svoje teritórium. Pre spoločnosti podnikajúce v oblasti financií sa výber možnej lokalizácie podstatne rozširuje. Pre spotrebiteľov je k dispozícii širšia ponuka služieb oproti pôvodnej ponuke bánk. Diferenciácia produktov sa zvyšuje a do hry vstupujú nové produkty. Komerčné bankovníctvo však naďalej zostáva závislé na blízkosti k zákazníkom. Operácie a ľudia naďalej musia mať svoju lokalizáciu. Mnoho lokalizačných rozhodnutí má svoje geografické opodstatnenie. Dymski (2009) nadviazal na O'Brienov koncept o konci geografie vo svete financií, pričom sa pokúsil o vyvrátenie tohto tvrdenia, a poukázal na skutočnosť, že geografia vo financiách stále zohráva svoju úlohu. Finančná globalizácia neurobila geografiu nepodstatnou, ale namiesto toho priestorová lokalizácia vychádzajúca z historických a inštitucionálnych základov naďalej pokračuje v určovaní toho, kto má prístup, ku ktorým finančným službám, a za akú cenu.

Vývoj v geografii financií sa sériami článkov pokúsili zdokumentovať v 90. rokoch 20. storočia Andrew Leyshon a začiatkom 21. storočia Sarah Hall. Išlo o sériu troch článkov publikovaných v prestížnom časopise *Progress in Human Geography*, pričom snahou autorov bolo identifikovať hlavné trendy v tomto smere do obdobia uverejnenia týchto štúdií. Prehľad literatúry o geografii financií ponúkajú v rámci svojich štúdií aj iní autori, ale obmedzujú sa tematicky na zvolenú oblasť, a nejde o takéto vyčerpávajúce zhodnotenie.

Leyshon (1995) identifikoval tri oblasti, v ktorých sa rozvíjala geografia financií v 90. rokoch 20. storočia: (1) *geopolitickú ekonomiu peňazí* (the geopolitical economy of finance), (2) *geoekonomiku financií* (the geoeconomics of finance), a (3) *geografiu finančného vylúčenia* (geographies of financial exclusion).

Geopolitická ekonomia je termín, ktorý má pôvod v práci Agnewa a Corbridgea (1989). Zachytáva široké spektrum prác o geografickom a štrukturálnom pohybe v moci medzi štátmi, medzi štátmi a trhmi, a medzi skupinami sociálnych a ekonomických aktérov, ktorí sú zapojení do regulácie a fungovania trhov. Významný vplyv na výskum v geopolitickej ekonomii má predovšetkým teória hegemonnickej stability, ktorú začal rozvíjať Kindleberger (1973). Hoci bola táto teória vo veľkom rozsahu kritizovaná, poznatok, že jeden silný štát udáva charakter finančnému systému, má pretrvávajúci význam. Teória hegemonnickej stability si našla odozvu v literatúre venujúcej sa medzinárodnej politickej ekonomii. Arrighi (1994) spojil túto teóriu s Braudelovým objavom, že rapidný rast finančnej aktivity signalizuje záverečnú etapu pred krízou v rámci cyklického vývoja kapitalistického systému. Hegemonické postavenie v oblasti financií bolo v historickom kontexte skúmané v prípade Veľkej Británie (Cain a Hopkins, 1993). Podobne veľký vedecký záujem sa dostal aj postaveniu americkej hegemonie v období po druhej svetovej vojne zavedením Bretton-Woodskeho systému a jeho zrušení v 70. rokoch 20. storočia, čo priviedlo na finančné trhy viac volatility (Corbridge a Agnew, 1991). V rámci geopolitickej ekonomie sa rozvinuli aj ďalšie významné oblasti výskumu, ako napríklad výskum implikácií premenlivejšieho finančného prostredia na správanie korporácií a na národný a regionálny rozvoj. Špecifickou témou v rámci týchto prístupov bola snaha európskych krajín znovu nastoliť stabilnejší monetárny systém prostredníctvom regulačných opatrení po zlyhaní systému nastolenom po Bretton Woods. Z hľadiska hegemonie predstavovalo veľkú výzvu postavenie Japonska ako veľkého veriteľa na medzinárodných finančných trhoch a jeho možné presunutie do hegemonnickej pozície v rámci tohto systému (Hellenier, 1993). V 90. rokoch sa témou geopolitickej ekonomie stal posun moci smerom od štátov a vlád k transnacionálnym záujmom sociálnych elít. Tieto tendencie viedli k deteritorializácii, ktorej efektom je stieranie bežne vnímaných hraníc medzi štátmi a ekonomikami. Geopolitická ekonomia sa vybrala smerom od skúmania fixných a trvalých vzťahov k prúdeniu, fluidite a geografii tokov (Thrift a Johnston, 1993).

Ďalšiu významnú oblasť výskumu predstavuje geoekonomika financií. Na začiatku 90. rokov 20. storočia vývoj na finančných trhoch, ktorý smeroval k internacionalizácii finančných tokov a globalizácii peňazí, vyprovokoval O'Briena (1991) k tvrdeniu, že ide o koniec geografie. Napriek tomu je dôležité povedať, že aj v podmienkach integrovaného globálneho finančného systému nemožno geografiu zanedbať (Leyshon, 1995). Národný rozmer v ekonomickej geografii zostáva dôležitý (Agnew, 1994), čo ilustruje fakt, že finančné portfóliá zostávajú vysoko diferencované podľa lokalizácie, a skutočnosťou, že aj napriek vyrovnávaniu úrokových mier nedochádza k sprievodnému vyrovnávaniu mier zisku. Globálny finančný systém sa javí ako určitý geografický hybrid, kde úvery a dlhy vo zvýšenej miere cirkulujú na globálnej úrovni, kým platby zostávajú v národných menách ohodnotené te-

ritoriálne v rámci národných štátov (Strange, 1988). Monetárne a finančné systémy sa tak líšia medzi jednotlivými krajinami, dokonca v rámci regiónov, čo otvára priestor pre geografický výskum kapitalizmu, v rámci ktorého dynamika peňazí a financií hrá významnú úlohu. Jedným z hlavných výsledkov výskumu v ekonomickej geografii a rozvojových štúdiách miest a regiónov je skutočnosť, že existuje viacero možných ekonomických svetov, z ktorých každý je riadený rozličným súborom sociálnych a ekonomických vzťahov (Salais a Storper, 1992; Storper, 1993). Tento objav úzko súvisí so snahou mapovať tieto odlišné svety kapitalizmu, čo sa deje na dvoch rôznych mierkových úrovniach. Na jednej úrovni vystupujú komparatívne regionálne a miestne štúdie kapitalizmu. V rôznych prostrediach sa môžu vyvíjať špecifické vzťahy medzi finančnými inštitúciami a ich klientmi, ktoré sú vybudované na vzájomnej dôvere. Regionálne banky môžu poskytovať financie novo sa rozvíjajúcim podnikom v podmienkach, v ktorých by títo dlžníci nespĺnili kritériá veľkých nadnárodných bánk. Na vyššej úrovni sú to potom štúdie, ktoré porovnávajú kapitalistické systémy v jednotlivých krajinách. Skúmajú sa tu vzťahy medzi finančnými štruktúrami, priemyselnými organizáciami a štátnou reguláciou (Mayer, 1994). Výsledkom týchto štúdií je zistenie, že vedúce svetové hospodárske veľmoci fungujú na odlišných ekonomických princípoch. Lash a Urry (1994) identifikovali v tomto smere tri rozličné formy akumulácie, ktoré pomenovali *J-forma* (Japonsko), *G-forma* (nemecky hovoriace krajiny) a *A-forma* (anglosaské krajiny). Všetky sa navzájom líšia podmienkami vo finančnom systéme a produkčnej štruktúre.

V rámci geografie finančnej exklúzie Leyshon (1995) poukazuje na závažné dôsledky hospodárskych kríz, ktoré sa odrážajú najmä na stave najohrozenejších skupín obyvateľstva, na ktorých dopadá pokles hodnoty aktív a rastúca hodnota pasív, napríklad v oblasti nehnuteľností a ich vlastníctva. Na podobnom princípe sú znevýhodňované niektoré krajiny, ktoré trpia vysokou dlhovou záťažou. V Spojených štátoch mnohé menšinové skupiny obyvateľstva stratili prístup k bankovým službám. V mnohých oblastiach sa vytratila dostupnosť ku klasickým finančným službám, ktorú postupne nahrádzajú rôzne alternatívne mikroinštitúcie poskytujúce služby marginalizovaným skupinám obyvateľstva.

Leyshon (1997) vo svojom druhom príspevku riešil rôzne prístupy k peniazom, ktoré sa uplatňujú v literatúre. Hodnotil znovuobjavenie antropológie peňazí, čo riešila napríklad Zelizer (1994). Napriek pokusom o monetizáciu a zavedenie univerzálneho chápania peňazí, existujú v obehu peniaze, ktorým ľudia prisudzujú rôzne prívlastky a preto môžeme hovoriť o viacerých peniazoch. Rozlišujú sa predovšetkým jedno a viacúčelové peniaze (Polanyi, 1968). Otvára sa tak široký priestor na skúmanie peňazí v antropologickej a historickej rovine. Výrazným vstupom do geografie financií bolo rozvinutie konceptu *monetárnych sietí* (Dodd, 1994). Pre existenciu monetárnej siete musí byť splnených niekoľko podmienok. (1) Monetárna sieť musí byť konštruovaná prostredníctvom operácií štandardizovaného účtovného systému, v ktorom je každá monetárna forma deliteľná, čo umožňuje jej výmenu hodnotenú v podmienkach daného systému. (2) Musí byť uplatnená regulácia vo forme legislatívy, ktorá určuje hodnotu peňazí a status kontraktčných vzťahov. (3) Príslušná monetárna sieť musí byť vybudovaná na vymedzenom geografickom území

s ohľadom na (4) reflexivitu, v rámci ktorej sú očakávania o budúcnosti priamo odvođené a vnesené do procesu monetárnych transakcií. Vychádza sa z predpokladu, že peniaze budú mať hodnotu aj v budúcnosti. (5) Ďalším nevyhnutným predpokladom je spoločenskosť a zachovanie dôvery v celý systém. (6) Informácie o výmenách medzi sociálnymi aktérmi sa stávajú kľúčovou zložkou monetárnych sietí. Tretím aspektom, ktorý Leyshon (1997) rozoberá je sociálna a kultúrna konštrukcia finančných centier. Thrift (1996) sa pokúsil vylepšiť koncept monetárnych sietí, pričom sa pokúsil zodpovedať otázku, ako je možné, že niektoré vybrané finančné centrá si udržujú svoje dominantné postavenie aj napriek pokroku v informačných a komunikačných technológiách, ktoré zmršťujú súčasný svet. Prínosom v jeho prístupe bolo, že sa snažil popri tradičných ekonomických faktoroch vysvetliť sociálne a kultúrne faktory, ktoré môžu prispievať k úspechu a prežitiu medzinárodných finančných centier. Finančné centrá vníma ako centrá expertízy, ktoré sú založené na komplexnej deľbe práce stelesnenej v zručnostiach pracovnej sily. Táto pracovná sila môže nielen generovať, pracovať a prenášať finančné informácie, ale tiež dávať zmysel monetárnemu svetu poskytovaním interpretácií a príbehov, ktoré vysvetľujú, čo tieto záplavy informácií znamenajú.

V záverečnom príspevku Leyshon (1998) predstavil ekonomické koncepty, ktoré sú inšpirované biológiou. Gibson-Graham (1996) prirovnáva vo svojej práci ekonomiku k ľudskému telu a zavádza koncept „ekonomického tela“. Peniaze sú v tejto práci stotožňované s krvou v ľudskom organizme. Upozorňuje na možnosti vzniku alternatívnych ekonomík, ktoré umožňujú získavanie prostriedkov aj subjektom, ktoré sú inak vylúčené z bežného ekonomického systému. V ďalšej časti článku Leyshon (1998) odkazuje na prácu autorky Leidner (1993), ktorá skúmala rodové záležitosti v dvoch spoločnostiach pracujúcich v oblasti služieb, pričom v spoločnosti podnikajúcej v oblasti financií bola výrazná prevaha mužskej pracovnej sily. Crompton a Sanderson (1994) dospeli k záveru, že bankový sektor sa síce začína feminizovať, ale najmä na nižších pracovných pozíciách, kým riadiace manažérske pozície zostávajú maskulinizované.

Sarah Hall nadviazala sériou článkov na predchádzajúcu prácu Leyshona. Vo svojich príspevkoch sa snažila o previazanie prístupov kultúrnej geografie s prístupmi ekonomickej geografie. Jej príspevky sú zároveň reakciou na nedávny katastrofický vývoj na finančných trhoch. Vo svojej práci z roku 2010 (Hall, 2010) identifikovala niekoľko nosných tém výskumu v oblasti geografie financií. Rastúci vplyv finančných trhov a nerovné geografické dôsledky ich dopadu na domácnosti a firmy skúmali prostredníctvom financilizácie napr. French et al. (2011), Pike (2006) a Pike a Pollard (2009). Reprodukciu medzinárodného finančného systému cez globálne finančné toky v špecifických inštitucionálnych podmienkach spracovali napr. Clark a Wójcik (2007) alebo Clark et al. (2009). Clark a Thrift (2005), Hall (2006) a Pryke (2007) skúmali perspektívou kultúrnej geografie spektrum technológií, ktoré sa zapájajú do reprodukcie finančných trhov. Významné miesto vo výskume zaberajú medzinárodné finančné trhy (Cook et al., 2007; Faulconbridge et al., 2007; French, 2002; Wójcik et al., 2007), ale rastúci záujem predstavuje aj výskum financií domácností a maloobchodu (Leyshon et al., 2004) a alternatívnych foriem finanč-

ných služieb (Leyshon et al., 2003). Väčšina prác sa koncentruje na výskum anglosaského ekonomického priestoru, ale objavujú sa aj práce z oblasti Ázie (Beaverstock a Doel, 2001) a východnej Európy (Gorzelač, 2010; Smith a Swain, 2010; Sokol a Rochovská, 2010). Kľúčovú úlohu v reprodukčii medzinárodného finančného systému zohrávajú v súčasnosti informačné a komunikačné technológie. V nadväzujúcom článku sa Hall (2011) venovala rastúcemu významu financilizácie na medzinárodnej úrovni. Okrem toho sa zamerala na problémy spojené s nedostupnosťou finančných služieb pre sociálne vylúčené komunity v prostredí, kde banky situujú svoje fyzické pobočky v oblastiach očakávaného profitu. Vylúčené komunity sú odkázané na drahé zdroje financií v podobe rôznych nebankových subjektov a sekuritizované hypotéky na hypotekárnom trhu. V záverečnom príspevku Hall (2012) skúmala vzťahy medzi financiami a reálnou ekonomikou.

3 HODNOTA, DLHY, ÚSPORY, INVESTÍCIE A ICH CIRKULÁCIA

Clark (2005) nazval svoj článok veľmi rozšírenou metaforou: „peniaze tečú ako ortuť“. Peniaze sprevádzajú ľudskú históriu od prvých pokrokov vo výrobe, ktoré umožnili špecializáciu obyvateľstva na rôzne činnosti a následnú výmenu takto vyprodukovaných tovarov a služieb. Peniaze nie sú len médiom výmeny, v dnešnom svete znamenajú sociálny status a politickú silu vo všetkých spoločnostiach. Ponúkajú možnosť okamžitej spotreby alebo úspor a investícií do budúceho rozvoja, čo dodáva spoločnosti stabilitu a kontinuitu. Podľa Clarka (2009) sa peniaze v 20. storočí premenili na financie. Peniaze sú sústredené, označené a združené spolu do verejných a súkromných inštitúcií, ktoré sú integrované do rozdielnych geografických a inštitucionálnych hierarchií od miestnej po globálnu úroveň. Podľa autora môžeme tvrdiť, že peniaze sú lokálnou záležitosťou, kým financie sú globálnou.

Podstatnou charakteristikou finančného systému je cirkulácia hodnoty vyjadrená prostredníctvom financií (Lee, 2006). Finančné toky prebiehajú na báze vzťahu dlžníka a veriteľa. Úverový vzťah je v súčasnom kapitalizme kľúčový, pretože tvorba peňažnej hmoty sa priamo odvíja od tohto vzťahu (Sokol, 2013). Vzťah úver-dlh podľa Sokola (2013) reprezentuje špecifickú formu cirkulácie hodnoty, ktorá bola do dnešných čias ekonomickými geografmi väčšinou prehliadaná, a to aj napriek tomu, že s postupnou financilizáciou význam tohto vzťahu neustále narastá. Veriteľ získava prostriedky od dlžníka, pričom každý z nich môže byť lokalizovaný na inom geografickom mieste a prislúchať k inej sociálnej vrstve. V zjednodušenej forme ide o sociálno-priestorový tok hodnoty. Lazzarato (2012) v tejto súvislosti zavádza pojem *homo debitor*, ktorý je podľa neho síce slobodný, ale jeho konanie a správanie je obmedzené dlhom, ktorý na seba prevzal.

Vo vzťahoch veriteľov a dlžníkov zohrávajú kľúčovú úlohu sprostredkovatelia, teda finančné inštitúcie, najmä banky, ktoré nielen uľahčujú procesy úverovania, ale prispievajú aj k celkovému efektu exploatacie. Financilizácia prostredníctvom

procesov sekuritizácie viedla k tomu, že tradičný model požičiavania, ktorý bol lokálne zakorenený sa stal globálnym.

Úverové vzťahy môžu byť hodnotené na rozličných úrovniach. Najväčší priestor v literatúre býva venovaný globálnej úrovni, v rámci ktorej si požičiavajú významné finančné prostriedky jednotlivé štáty. Okrem článkov skúmajúcich dlžnícko-veriteľské vzťahy na globálnej a makroúrovni sa však objavujú aj články sledujúce mikroúroveň (Stenning et al., 2010). Na mikroúrovni sa pristupuje k štúdiu individuálnych subjektov, najčastejšie domácností, ktoré vstupujú do dlžnícko-veriteľských vzťahov. Finančná liberalizácia má zásadný vplyv na otázky súvisiace s chudobou obyvateľstva v rôznych krajinách (Arestis a Caner, 2009).

Ďalším významným vzťahom, ktorému je v literatúre venovaný široký priestor, je vzájomná súvislosť úspor a investícií. Úspory, ktoré vznikajú na určitých miestach, môžu byť prostredníctvom medzinárodnej mobility kapitálu prenášané do iných lokalít (Kool a Keijzer, 2009). Kontinuálny proces sporenia a investovania je základným predpokladom udržateľnosti súčasného kapitalistického hospodárskeho systému.

Mimoriadne diskutovanou témou v geografii financií sú otázky získavania peňazí za účelom nákupu nehnuteľností, najmä bývania. Aalbers (2007) hodnotil prístup k hypotékam na príklade talianskeho mesta Miláno. Definoval v tejto súvislosti tri pojmy: (1) *redlining*, ako prax bánk, ktorá obchádza niektoré neatraktívne lokality pri poskytovaní hypoték, (2) *greenlining*, ktorý znamená bezproblémové požičiavanie v atraktívnych lokalitách, (3) a *yellowlining* ako medzistupeň medzi týmito hraničnými praktikami. Martin (2011) podobne ako Smith (2010) v tejto súvislosti navrhujú vytvorenie špeciálnych finančných inštrumentov pre nehnuteľnosti, tzv. *housing derivatives*.

4 FINANČNÉ TRHY

Finančné trhy predstavujú jadro finančného systému, kde dochádza k transferu hodnôt medzi rôznymi subjektmi a z geografického hľadiska medzi rôznymi lokalitami. V geografii financií je výskumu finančných trhov venovaný veľmi široký priestor (Beck et al., 2009). Finančný systém krajiny môže byť postavený na princípoch dominantnej úlohy bánk (napr. Nemecko a Japonsko), alebo finančných trhov (napr. Spojené štáty alebo Veľká Británia). Na základe práce odborníkov je výsledkom finančného systému založeného na bankách lepšia mobilizácia úspor, identifikácia dobrých investičných príležitostí (Levine, 2002). Iní odborníci upozorňujú na výhody systému založeného na finančných trhoch, ktoré sú lepšie v alokácii kapitálu, poskytovaní možností pri hodnotení rizík a zabránení problémov spojených s dominantným postavením bánk.

Literatúra dáva pomerne jasné odpovede, prečo spoločnosti vstupujú do obchodovania na burzách, a tiež odpovede na otázku, ako sa táto ochota vstupovať na burzy líši medzi krajinami a medzi rôznymi odvetviami. Wójcik (2009) však poukazuje na skutočnosť, že nebola dostatočná pozornosť venovaná otázke, ako sa táto ochota

líši v závislosti od lokalizácie v príslušnej krajine. Jeho výskum vo vyspelých krajinách potvrdil, že spoločnosti lokalizované vo finančných centrách majú vyššiu tendenciu vstupovať na burzu, ako spoločnosti v zázemí a periférii. Alessandrini, Prebitero a Zazzaro (2009) skúmali vzájomné vzťahy medzi globálnym bankovníctvom a miestnymi úverovými trhmi. Upozornili na aktuálne priestorové trendy v bankových aktivitách, ktorými sú predovšetkým geografická aglomerácia radiacích centier a fúzie bánk, a na druhej strane geografická difúzia siete pobočiek a distribučných kanálov. Výsledkom sú dva opačné efekty z pohľadu vzdialenosti. Narastá funkčná vzdialenosť medzi bankou a zákazníkom, ale zároveň narastá aj operačná blízkosť medzi bankou a zákazníkom. Tendencie k fúziám na finančných trhoch deklaroval aj Grote (2007).

Geografické aspekty fungovania finančných služieb na príklade Írska hodnotil Sokol (2007). Skúmal lokalizačnú štruktúru domáceho finančného sektoru a tiež zahraničných finančných inštitúcií. V rámci tejto lokalizačnej štruktúry rozlišuje geografiu distribučných kanálov (sieť založená na pobočkách, sieť agentov, bezpobočkové bankovníctvo) a geografiu centralizovaných funkcií. Sokol (2007) pracuje s konceptom „priestoru tokov“ a niekoľkými ďalšími teoretickými prístupmi.

Do problematiky geografie financií môžeme zaradiť aj otázky realitného trhu (Theurillat et al., 2015). Globalizácia trhov s hypotékami zasahuje rôzne krajiny s rôznym rozsahom. V Európe je zjavná výrazná diferencia medzi objemom poskytnutých hypoték pre domácnosti (Aalbers, 2009b). Z hľadiska vlastníctva bytov je markantný rozdiel medzi krajinami severnej a severozápadnej Európy a krajinami južnej, strednej a východnej Európy, kde prevláda vyššia miera vlastníctva nehnuteľností. Medzi mierou vlastníctva nehnuteľností a objemom poskytnutých hypoték však nie je priama závislosť. Aj v niektorých krajinách s vysokou mierou vlastníctva nehnuteľností je podiel poskytnutých hypoték v pomere k HDP nízky (napr. Maďarsko, Taliansko alebo Slovinsko) a naopak v niektorých krajinách s nízkou mierou vlastníctva je objem poskytnutých hypoték v pomere k HDP krajiny vysoký (napr. Holandsko a Dánsko).

5 FINANČNÉ CENTRÁ

Súčasný globálny finančný systém je riadený z niekoľkých významných finančných centier. Týmito centrami sú metropoly, ktoré sa vyvíjali dlhodobo, už od čias stredovekého obchodu v Európe (Flandreau et al., 2009), alebo centrá, ktoré sa vyvinuli vďaka priemyselnej revolúcii, ako aj najnovšie finančné centrá v rýchlom sa vyvíjajúcich ekonomikách. Práce venujúce sa trendom vo vývoji finančných centier a predovšetkým vývoju na významných svetových burzách majú v literatúre pomerne významné zastúpenie (Faulconbridge et al., 2007). Finančné centrá sú domovom významných finančných inštitúcií, ako sú banky, poisťovne, fondy a pod., ako aj sídlami finančných trhov.

Dominantné postavenie si získali najmä tradičné finančné centrá v New Yorku, Londýne a Tokyu. Okrem dominantných finančných centier majú veľký význam aj

sídla ďalších búrz a bankových subjektov. Vývoj finančných centier smeruje k rastúcej koncentrácii aktivít. Engelen a Grote (2009) sledovali aktuálne trendy na príklade búrz v Amsterdame a Frankfurt nad Mohanom, ktoré sú vystavené tendenciám presunu rozhodovacích kompetencií do finančných centier vyššieho rádu. Dôležitú úlohu však naplňajú aj centrá regionálneho významu. Proces koncentrácie prebieha nielen na burzách, ale aj v štruktúre bankového sektoru. Karreman (2009) sa snažil identifikovať finančné centrá v strednej a východnej Európe, ktoré majú výrazný vplyv na bankový sektor v tomto regióne. Dominantnú úlohu tu zohrávajú finančné centrá v krajinách, ktoré sú k tomuto regiónu blízko. V prípade pobaltských krajín je to Štokholm, pre strednú Európu Viedeň a pre balkánsky región Atény. V prípade krajín Spoločenstva nezávislých štátov nie je dominancia zahraničných spoločností taká významná, v týchto krajinách majú výrazné zastúpenie banky vlastnené štátom a domáce spoločnosti. V Rusku a Ukrajine existujú väzby na centrá v Paríži a Amsterdame. Zaujímavé je, že vplyv britských finančných skupín na strednú a východnú Európu je nevýrazný.

V prípade búrz potvrdzuje Wójcik (2007) ekonomické úspory z rozsahu a úspory zo sortimentu, ako aj aglomeračné úspory, ktoré sú výsledkom koncentrácie do finančných centier. Finančné centrum chápe ako mesto, ktoré je charakteristické koncentraciou riadiacich oddelení spoločností, ktoré vydávajú cenné papiere, spoločností, ktoré s týmito cennými papiermi obchodujú a inštitucionálnych investorov, akými sú penzijné fondy a podielové fondy. Tendenciu búrz ku koncentracii spôsobuje niekoľko faktorov, ktoré vyplývajú z ich činností. Niektoré činnosti, ako napríklad poskytovanie informácií a podpora informačných technológií môžu byť lokalizované kdekoľvek, ale činnosti v oblasti clearing, získavanie nových firiem, komunikácia s tvorcami trhu, firmami a investormi musia prebiehať v tesnom sociálnom kontakte, čo si vyžaduje koncentraciu do finančných centier. Medzinárodné finančné centrum sa vyznačuje silným zastúpením firiem vydávajúcich cenné papiere, investorov a firiem obchodujúcich s cennými papiermi (najmä bánk a špecializovaných firiem) s extenzívnymi medzinárodnými aktivitami, kým národné finančné centrum je charakteristické firmami s domácim záberom aktivít (Wójcik, 2007). Londýn, Paríž a Frankfurt nad Mohanom sú podľa tejto logiky medzinárodnými finančnými centrami, kým Varšava, Budapešť a Praha sú národnými finančnými centrami. Burzy koncentrujú svoje aktivity s ohľadom na potreby svojich klientov. Ak dochádza k sociálnym interakciám na národnej báze s potrebou znalostí miestnych podmienok, koncentrujú sa ich aktivity v národných finančných centrách, ak je potrebný kontakt s medzinárodnými subjektmi, koncentrujú sa v medzinárodných centrách.

Niektoré malé krajiny sa vďaka liberalizácii vo finančnom sektore mohli špecializovať na finančné služby, pričom poskytujú špecifické často veľmi prijateľné regulačné podmienky. Financie sa stali v prípade mnohých malých krajín hlavným motorom ekonomického rozvoja. Podľa organizácií, akými sú Medzinárodný menový fond alebo OECD (IMF, 2008), ide predovšetkým o malé ostrovné štáty a závislé územia, ktoré slúžia ako finančné centrá globálneho významu (napr. Bahrajn, Brunej, Hong Kong, Singapur a ďalšie). Ako upozorňujú Hampton a Christen-

sen (2002), mierne pravidlá finančnej regulácie často vedú k rozvoju tzv. *daňových rajov*, ako sú napríklad Kajmanské ostrovy (Roberts, 1995) alebo ostrov Man (Cobb, 1998).

6 FINANCIALIZÁCIA

Financionalizácia je veľmi aktuálny fenomén, ktorý prevláda v ekonomickom živote väčšiny vyspelých krajín (French et al., 2011). Lee et al. (2009) poukazujú na rastúci význam financionalizácie v ekonomikách krajín po celom svete. Identifikujú viacero oblastí, v ktorých zohrávajú financie významnú úlohu. Na proces financionalizácie môžeme nahliadať nielen z ekonomického, ale aj z geografického hľadiska (Sokol, 2013). Existuje viacero definícií tohto pojmu, pričom zároveň s týmto pojmom operujú rôzne vedecké školy. Krippner (2005) financionalizáciu definuje ako proces akumulácie, v ktorom sa tvorí profit skôr v rámci finančných operácií ako prostredníctvom produkcie a obchodu s komoditami. Epstein (2005) hovorí o financionalizácii ako o rastúcej úlohe finančných motívov, trhov, aktérov a inštitúcií v rámci domácej a medzinárodnej ekonomiky. Financionalizácia je v zásade priestorovým fenoménom, v rámci ktorého sa smeruje k určitému priestorovému a časovému usporiadaniu (French et al., 2011). Harvey (2006) financionalizáciu vníma ako kvázi-riešenie krízových tendencií súčasného kapitalizmu. Je pritom možné hovoriť iba o kvázi-riešení, pretože problém spojený s krízami sa v rámci kapitalistického systému podľa autora nedá úplne vyriešiť. Aalbers (2008) zavádza tzv. štvrtý sektor v rámci ekonomiky, ktorý je vyhradený pre tok kapitálu. Ide o vlastný kapitálový trh. Ako financionalizáciu potom vníma presúvanie kapitálu z primárneho, sekundárneho a terciárneho sektora do sektora kvartérneho. Od ostatných sektorov sa prirodzene odlišuje najmä tým, že nie je produkčne a spotrebne orientovaný, ale zameriava sa na tvorbu nových peňazí.

French, Leyshon a Wainwright (2011) identifikujú tri významné školy zaoberajúce sa financionalizáciou: *regulačnú teóriu*, *kritické sociálne účtovníctvo* a *sociokultúrne prístupy*. Pike a Pollard (2009) pridávajú *inštitucionálne* a *heterodoxné ekonomické varianty*.

7 GLOBALIZÁCIA FINANČNÉHO SYSTÉMU

Globalizácia je procesom, ktorý sa dotýka všetkých ekonomických činností, financie nevynímajúc (Tobin, 2000). Z hľadiska ekonomickej teórie globalizácia znamená predovšetkým to, že vznikajú a fungujú celosvetové trhy, ide o rastúcu integráciu svetového obchodu s tovarmi, službami a kapitálom, a v posledných rokoch je považovaná za hlavný zdroj ekonomického rastu a štrukturálnych zmien. Charakteristickými prvkami sú (1) rast medzinárodného obchodu v relácii k HDP, (2) neúmerný rast súkromných medzinárodných kapitálových tokov a (3) vyššia mobilita výrobných faktorov, najmä faktoru informácií a znalostí. Internacionalizácia peňazí a financií a globalizácia finančných trhov nie sú len otázkou posledných desaťročí,

ale v skutočnosti prebiehajú storočia (Lothian, 2002). Rýchlosť a rozsah, ktoré tieto procesy nabrali v posledných desaťročiach sú iba manifestáciou dlhodobého vývoja. Keďže globalizácia postupne integruje finančné trhy vo svete do medzinárodného globálneho finančného trhu, je zákonitým dôsledkom rastúca cenová prepojenosť a závislosť jednotlivých finančných trhov z hľadiska teritoriálneho, obsahového i funkčného (Kulhánek, 2000). Súčasný finančné trhy nemôžeme charakterizovať ako trhy úplne segmentované ani ako trhy úplne integrované. Prvým globálnym trhom sa stal v polovici 70. rokov devízový trh, trh obligácií a úverov sa stal globálnym v podstate v 80. rokoch, globálny trh akcií sa postupne formuje. Globalizácia finančných trhov a svetovej ekonomiky je poháňaná dvoma základnými faktormi (Kulhánek, 2000) – (1) liberalizáciou svetového obchodu a devízových režimov, ktorá odstraňuje inštitucionálne bariéry obchodnej výmeny a kapitálových tokov, (2) finančnými inováciami, ktoré sú umožnené a podporované dynamickým vývojom telekomunikačných a informačných technológií.

Lane a Milesi-Ferretti (2008) identifikovali hlavné motory finančnej globalizácie. Prvým významným faktorom je obchodná a finančná otvorenosť. Obchodné vzťahy zlepšujú informačné toky a preto narastá ochota investovať do zahraničných aktív, znižuje sa tiež riziko zlyhania. Obchodné transakcie priamo generujú cezhraničné finančné toky. Zásadný vplyv na globalizáciu finančného systému má domáci vývoj v jednotlivých krajinách. Rozvoj domáceho bankového systému a domácich finančných trhov (1) umožňuje obchod s aktívami medzi miestnymi rezidentmi a preto znižuje potrebu externých finančných sprostredkovateľov. Úroveň ekonomického rozvoja (2) je tiež dôležitým faktorom pri vysvetlení sklonu domácich rezidentov zapojiť sa do cezhraničného obchodu s aktívami. Bohatšie ekonomiky sú lepšie zapojené do medzinárodných finančných operácií. Väčšie ekonomiky (3) dovoľujú väčšiu domácu diverzifikáciu portfólia. Obmedzenia kapitálového účtu (4) negatívne vplývajú na akumuláciu zahraničných aktív a pasív. V prípade silnej kontroly kapitálu nemusí domáci finančný systém dospieť do štádia väčšieho stupňa medzinárodnej finančnej integrácie. Finančná integrácia v EÚ a strata menového rizika (5) pri obchodoch s aktívami v európskom priestore boli spojené s vysokým nárastom cezhraničného obchodu. Niektoré krajiny (napr. Belgicko, Holandsko, Švajčiarsko a Veľká Británia) sú finančnými centrami (6), a preto majú väčšie externé portfólia. Napriek finančnej globalizácii sa svetová ekonomika nevyvíja jedinou trajektóriou (Heathcote a Perri, 2004). Finančná globalizácia vedie ku skutočnej regionalizácii, v rámci ktorej sa v jednotlivých regiónoch vyvíjajú špecifické trendy vo finančnom sektore.

8 FINANČNÉ KRÍZY

Ekonomický vývoj kapitalistickej spoločnosti má cyklický charakter. Obdobia hospodárskej expanzie bývajú nasledované kontrakciami, ktoré môžu vyústiť do stagnácie až recesie ekonomík. Jednotlivé krajiny a regióny bývajú spravidla v tom istom čase v inej fáze ekonomického cyklu. Krízy sa tak objavujú sporadicky

s rôznymi dimenziami v rôznych regiónoch sveta. V posledných desaťročiach sme však svedkami krízového vývoja, ktorý prebieha súčasne na rôznych miestach sveta, pričom sa šíri z jedného do ďalších regiónov. Globálna finančná nestabilita v 90. rokoch 20. storočia sa prejavila v krízach, ktoré nastali v krajinách Latinskej Ameriky, východnej Ázie a v Rusku (Mishkin, 1999). Tieto krízy však nemali také globálne dopady, ako aktuálna kríza, ktorá vypukla v roku 2007 v Spojených štátoch a rozšírila sa postupne do ďalších vyspelých krajín sveta. Ešte pred jej vznikom sa objavovali zásadné problémy vo fiškálnych politikách štátov (Cameron, 2008).

Finančná kríza, ktorá vypukla v nedávnom období, vyvolala v literatúre veľkú pozornosť. Aalbers (2009a) predstavil základné východiská tejto krízy pre širšie publikum. Vyzdvihol vzájomné závislosti medzi rôznymi aktérmi. Dopady krízy sú citelne na rôznych miestach po celom svete. Literatúra sledujúca globálnu finančnú krízu sa snaží predovšetkým o odhalenie jej príčin (French et al., 2009; Musílek, 2008), faktorov (Rejnuš, 2012), dopadov (Gorzelač, 2010) a možného riešenia dôsledkov (Carmassi et al., 2009; Pavlík, 2010; Rejnuš, 2013).

Martin (2011) hodnotí vývoj svetovej finančnej krízy z geografického hľadiska. Vznik realitnej bubliny neprebíhal rovnomerne vo všetkých krajinách a aj v rámci krajín je možné pozorovať výrazné diferencie. Podobne vývoj vo vlastníctve a transferoch majetku medzi krajinami neprebíhal v krízovom období rovnomerne. Gourinchas et al. (2012) zistili, že väčšina analyzovaných krajín utrpela v tomto období finančné straty (najmä Spojené štáty, krajiny eurozóny, Švajčiarsko a Čína), ale niektoré krajiny zaznamenali finančné zisky (najmä Veľká Británia, Rusko, Brazília a India). Nerovnosti v dopadoch sa prejavili aj v rodovej rovine. Pollard (2013) uplatnila pri skúmaní financionalizácie a finančnej krízy posledných rokov optiku feministickú geografie. Upozorňuje na nerovnaké rodové dopady finančnej krízy vo svete, predovšetkým v rozvojových krajinách. Podľa jej záverov je ženská časť svetovej populácie zasiahnutá krízou výraznejším spôsobom, či už ide o zamestnanosť, alebo o dopady úverového financovania.

9 VEREJNÉ FINANCIIE

Verejné financie predstavujú významnú zložku národných účtov. Geografia má v ich výskume jednoznačnú úlohu, pretože získavanie príjmov a rozdeľovanie výdavkov sa deje medzi jednotlivými ekonomickými subjektmi, ktoré sú rôzne rozmiestnené v priestore. Množstvo problémov a otázok, ktoré sú spojené s geografickými aspektmi verejných financií vyústili do sformovania samostatnej subdisciplíny geografie verejných financií (Bennett, 1980). Hlavnými témami v rámci geografie verejných financií sú najmä horizontálne a vertikálne nerovnosti v príjmoch a výdavkoch (Pacione, 2001), rozdelenie fiškálnych kompetencií, priestorové dopady fiškálnej a monetárnej politiky a problémy spojené so zadlžovaním verejnej správy (Dascher, 2004). Aktuálny vývoj vo svete financií prináša témy súvisiace s globálnou finančnou architektúrou, finančnou stabilitou a reguláciou finančného sektora.

10 ZÁVER

Predstaviť v jedinom článku bohaté témy, ktorým sa venuje geografia financií, je veľmi náročná úloha. Hlbšie a širšie rozpracovanie takéhoto prehľadu by si vyžadovalo samostatnú monografiu. Napriek tomuto obmedzeniu bolo možné aspoň načrtnúť základné oblasti, v ktorých sa aktuálne rozvíja geografia financií vo svetovej literatúre. Financie sú v súčasnosti mimoriadne aktuálnou témou, pretože ekonomická činnosť sa odvíja od ich dostatku alebo nedostatku. Procesy financionalizácie vyústili do nového ekonomického usporiadania sveta. Veľká časť profitu sa vytvára bez priamej nadväznosti na fyzickú ekonomickú činnosť. Neustále sa zväčšuje objem dlhov, ktorými sa financujú nové investičné projekty od lokálnej po globálnu úroveň. Inovácie na finančných trhoch prinášajú nové nástroje a nové typy finančných dokumentov. Finančné inštitúcie podliehajú trendom globalizácie, kedy sa stávajú súčasťou nadnárodných subjektov so širokou pôsobnosťou. Akvizície a fúzie prebiehajú nielen vo výrobných odvetviach ekonomiky, ale aj na finančných trhoch. Finančné krízy majú čoraz širšie dopady na ekonomiky bez ohľadu na ich pôvod. Mnohé suverénne štáty sa stretávajú s problémami pri financovaní svojich výdavkov. Tieto a mnohé ďalšie trendy vo svete financií sú závažnými témami, ktoré si vyžadujú pozornosť odbornej komunity naprieč celým spektrom vedeckých odvetví geografii nevynechávajú. Potrebné sú teoretické aj empirické štúdie, ktoré prinesú nové poznatky aplikovateľné do praxe s cieľom zlepšiť aktuálny stav, ktorý nie je vyhovujúci.

Literatúra

- AALBERS, M. B. (2007). Geographies of housing finance: the mortgage market in Milan, Italy. *Growth and change*, 38, pp. 174-199.
- AALBERS, M. B. (2008). The financialization of home and the mortgage market crisis. *Competition & change*, 12, pp. 148-166.
- AALBERS, M. B. (2009a). Geographies of the financial crisis. *Area*, 41, pp 34-42.
- AALBERS, M. B. (2009b). The globalization and europeanization of mortgage markets. *International journal of urban and regional research*, 33, pp. 389-410.
- AALBERS, M. B. (2009c). The sociology and geography of mortgage markets: reflections on the financial crisis. *International journal of urban and regional research*, 33, pp. 281-290.
- AGNEW, J. (1994). The territorial trap: the geographical assumptions of international relations theory. *Review of International Political Economy*, 1, pp. 53-80.
- AGNEW, J., CORBRIDGE, S. (1989). The new geopolitics: the dynamics of geopolitical disorder. In Johnston, R. J., Taylor, P. J. eds. *A world in crisis?* (2nd ed.). Oxford (Blackwell), pp. 266-288.
- ALESSANDRINI, P., FRATIANNI, M., ZAZZARO, A. eds. (2009). *The changing geography of banking and finance*. Dordrecht (Springer).
- ALESSANDRINI, P., PRESBITERO, A. F., ZAZZARO, A. (2009). Global banking and local markets: a national perspective. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 173-192.
- ARESTIS, P. CANER, A. (2009). Financial liberalization and the geography of poverty. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 229-244.
- ARRIGHI, G. (1994). *The long twentieth century*. London (Verso).

- BEAVERSTOCK, J. V., DOEL, M. (2001). Unfolding the spatial architecture of the East Asian financial crisis: the organizational response of global investment banks. *Geoforum*, 32, pp. 15-32.
- BECK, T., DEMIRGÜÇ-KUNT, A., LEVINE, R. (2009). Financial institutions and markets across countries and over time. *Policy research working paper 4943*. The World Bank.
- BENNETT, R. J. (1980). *The geography of public finance: Welfare under fiscal federalism and local government finance*. London a New York (Routledge).
- CAIN, P. J., HOPKINS, A. G. (1993). *British imperialism: innovation and expansion, 1688-1914*. London (Longman).
- CAMERON, A. (2008). Crisis? What crisis? Displacing the spatial imaginary of the fiscal state. *Geoforum*, 39, 1145-1154.
- CARMASSI, J., GROS, D., MICOSSI, S. (2009). The global financial crisis: causes and cures. *Journal of common market studies*, 47, pp. 977-996.
- CLARK, G. L. (2005). Money flows like mercury: the geography of global finance. *Geografiska Annaler*, 87 B, pp. 99-112.
- CLARK G. L., THRIFT, N. (2005). The return of bureaucracy: managing dispersed knowledge in global finance. In: Knorr Cetina, K., Preda, A. eds. *The Sociology of Financial Markets*. Oxford (Oxford University Press), pp. 229-49.
- CLARK, G. L., WÓJCIK, D. (2007). *The geography of finance: Corporate governance in the global marketplace*. New York (Oxford University Press).
- CLARK G. L., DIXON A. D., MONK A. H. B. eds. (2009). *Managing financial risks: from global to local*. Oxford (Oxford University Press).
- COBB, S. C. (1998). Global finance and the growth of offshore financial centers: The Manx experience. *Geoforum*, 29, pp. 7-21.
- COHEN, B. J. (1998). *Geography of money*. Ithaca (Cornell University Press).
- COOK, G., PANDIT, G., BEAVERSTOCK, J. (2007). The role of location in knowledge creation and diffusion: evidence of centripetal and centrifugal forces in the City of London. *Environment and Planning A*, 39, pp. 1325-1345.
- CORBRIDGE, S., AGNEW, J. (1991): The US trade and budget deficits in global perspective: an essay in geopolitical-economy. *Environmental and Planning D: Society and Space*, 9, pp. 71-90.
- CROMPTON, R., SANDERSON, K. (1994). The gendered restructuring of employment in the finance sector. In MacEwen Scott, A., ed. *Gender segregation and social change: men and women in changing labour markets*. Oxford: Oxford University Press, pp. 271-300.
- DASCHER, K. (2004). County capital cities, county public finance and county economic geography. *Economics of Governance*, Springer, 5, pp. 213-233.
- DIXON, A. D. (2014). *The new geography of capitalism*. Oxford (Oxford University Press).
- DODD, N. (1994). *The sociology of money: economics, reason and contemporary society*. Cambridge (Polity Press).
- DYMSKI, G. A. (2009). The global financial customer and the spatiality of exclusion after the 'end of geography'. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 267-285.
- ENGELEN, E., FAULCONBRIDGE, J. (2009). Introduction: financial geographies – the credit crisis as an opportunity to catch economic geography's next boat? *Journal of economic geography*, 9, pp. 587-595.
- ENGELEN, E., GROTE, M. H. (2009). Stock Exchange virtualisation and the decline of second-tier financial centres – the cases of Amsterdam and Frankfurt. *Journal of economic geography*, 9, pp. 679-696.
- EPSTEIN, G. A. (2005). Introduction: financialization and the world economy. In Epstein, G. A. ed. *Financialization and the world economy*. Cheltenham (Edward Elgar), pp. 3-16.
- FAULCONBRIDGE, J., ENGELEN, E., HOYLER, M., BEAVERSTOCK, J. (2007). Analysing the changing landscape of European financial centres: The role of financial products and the case of Amsterdam. *Growth and change*, 38, pp. 279-303.

- FLANDREAU, M., GALIMARD, CH., JOBST, C., NOGUÉS-MARCO, P. (2009). Monetary geography before the Industrial Revolution. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 149-171.
- FRENCH, S. (2002). Gamekeepers and gamekeeping: assuring Bristol's place within life underwriting. *Environment and Planning A*, 34, pp. 513-541.
- FRENCH, S., LEYSHON, A., THRIFT, N. (2009). A very geographical crisis: the making and breaking of the 2007-2008 financial crisis. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 287-302.
- FRENCH, S., LEYSHON, A., WAINWRIGHT, T. (2011). Financializing space, spacing financialization. *Progress in human geography*, 35, pp. 798-819.
- FUNKE, J. J. (2013). *Geography of finance: Oxford Bibliographies*. [Online]. Available: <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199874002/obo-9780199874002-0024.xml> [accessed 29 May 2015].
- GARRETSEN, H., KITSON, M., MARTIN, R. (2009). Editorial: Spatial circuits of global finance. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 143-148.
- GIBSON-GRAHAM, J. K. (1996). *The end of capitalism (as we knew it): a feminist critique of political economy*. Oxford (Blackwell).
- GORZELAK, G. (2010). The financial crisis in Central and Eastern Europe. In Gorzelak, G., Goh, Ch.-Ch. eds. *Financial crisis in Central and Eastern Europe: From similarity to diversity*. Leverkusen (Barbara Budrich Publishers), pp. 237-252.
- GOURINCHAS, P. O., HÉLÈNE, R., TRUEMPLER, K. (2012). The financial crisis and the geography of wealth transfers. *Journal of international economics*, 88, pp. 266-283.
- GREIG, J. M. (2002). The end of geography? Globalization, communications, and culture in the international system. *Journal of conflict resolution*, 46, pp. 225-243.
- GROTE, M. H. (2007). Mobile marketplaces-consequences of the changing governance of European stock exchanges. *Growth and change*, 38, pp. 260-278.
- HALL, S. (2006). What counts? Exploring the production of quantitative financial narratives in London's corporate finance industry. *Journal of economic geography*, 6, pp. 661-678.
- HALL, S. (2010). Geographies of money and finance I: Cultural economy, politics and place. *Progress in human geography*, 35, pp. 234-245.
- HALL, S. (2011). Geographies of money and finance II: Financialization and financial subjects. *Progress in human geography*, 36, pp. 403-411.
- HALL, S. (2012). Geographies of money and finance III: Financial circuits and the 'real economy'. *Progress in human geography*, 37, pp. 285-292.
- HAMPTON, M. P., CHRISTENSEN, J. (2002). Offshore pariahs? Small island economies, tax havens, and the re-configuration of global finance. *World development*, 30, pp. 1657-1673.
- HARVEY, D. (1981). *The limits to capital*. Oxford (Blackwell).
- HARVEY, D. (2006). *The Limits to Capital (new and fully updated edition)*. London a New York (Verso).
- HEATHCOTE, J., PERRI, F. (2004). Financial globalization and real regionalization. *Journal of economic theory*, 119, pp. 207-243.
- HELLEINER, E. (1993). The challenge from the east: Japan's financial rise and the changing global order. In Cemy P. ed. *Finance and world politics: markets, regimes and states in the post-hegemonic era*. Aldershot (Edward Elgar), pp. 207-227.
- IMF (2008). *Offshore Financial Centers: A Report on the Assessment Program and Proposal for Integration with the Financial Sector Assessment Program*. Available: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2008/050808.pdf> [accessed 8 May 2016].
- KARREMAN, B. (2009). Financial geographies and emerging markets in Europe. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 100, pp. 260-266.
- KINDLEBERGER, C. P. (1973). *The world in depression, 1929-1939*. Harmondsworth (Penguin Books).
- KOOL, C. J. M., KEIJZER, L. M. (2009). International capital mobility: linking the Feldstein-Horioka puzzle to the trade and equity home bias puzzles. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 211-227.

- KRIPPNER, G. R. (2005). The financialization of the American economy. *Socio-economic review*, 3, pp. 173-208.
- KULHÁNEK, L. (2000). Projevy globalizace finančních trhů. In Kulhánek, L., Polouček, S., eds. *Finance v pedagogické a vědeckovýzkumné činnosti II: Sborník referátů z mezinárodního semináře kateder financí, konaného u příležitosti 10. výročí založení Obchodně podnikatelské fakulty Slezské univerzity v Karviné*. Karviná (OPF SU), pp. 61-71.
- LANE, P. R., MILESI-FERRETTI, G. M. (2008). The drivers of financial globalization. *The American economic review*, 98, pp. 327-332.
- LASH, S., URRY, J. (1994). *Economies of signs and space*. London (Sage).
- LAZZARATO, M. (2012). *The Making of the Indebted Man: An Essay on the Neoliberal Condition*. Los Angeles (Semiotext).
- LEE, R. (2006). The ordinary economy: tangled up in values and geography. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 31, pp. 413-432.
- LEE, R., CLARK, G. L., POLLARD, J., LEYSHON, A. (2009). The remit of financial geography-before and after the crisis. *Journal of economic geography*, 9, pp. 723-747.
- LEIDNER, R. (1993). *Fast food, fast talk: service work and the routinization of everyday life*. Berkeley, CA (University of California Press).
- LEVINE, R. (2002). Bank-based or market-based financial systems: Which is better? *Journal of financial intermediation*, 11, pp. 398-428.
- LEYSHON, A. (1995). Geographies of money and finance I. *Progress in human geography*, 19, pp. 531-543.
- LEYSHON, A. (1997). Geographies of money and finance II. *Progress in human geography*, 21, pp. 381-392.
- LEYSHON, A. (1998). Geographies of money and finance III. *Progress in human geography*, 22, pp. 433-446.
- LEYSHON, A. (2000). Money and finance. In Sheppard, E., Barnes, T. J. eds. *A Companion to Economic Geography*. Malden (Blackwell Publishing), pp. 432-449.
- LEYSHON, A., BURTON, D., KNIGHTS, D. (2004). Towards an ecology of retail financial services: understanding the persistence of door-to-door credit and insurance providers. *Environment and planning A*, 36, pp. 625-646.
- LEYSHON, A., LEE, R., WILLIAMS, C. eds. (2003). *Alternative economic spaces*. London (SAGE).
- LOTHIAN, J. R. (2002). The internationalization of money and finance and the globalization of financial markets. *Journal of international money and finance*, 21, pp. 699-724.
- MARTIN, R. L. (1999). The 'new economic geography': challenge or irrelevance? *Transactions of the Institute of British Geographers NS*, 24, pp. 387-391.
- MARTIN, R. (2011). The local geographies of the financial crisis: from the housing bubble to economic recession and beyond. *Journal of economic geography*, 11, pp. 587-618.
- MAYER, C. (1994). The assessment: money and banking: theory and evidence. *Oxford Review of Economic Policy*, 10, pp. 1-13.
- MENKHOFF, L., TOLKSDORF, N. (2001). *Financial Market Drift: Decoupling of the Financial Sector from the Real Economy?* Berlin, Heidelberg (Springer-Verlag).
- MISHKIN, F. S. (1999). Global financial instability: Framework, events, issues. *The journal of economic perspectives*, 13, pp. 3-20.
- MUSÍLEK, P. (2008). Příčiny globální finanční krize a selhání regulace. *Český finanční a účetní časopis*, 3, pp. 6-20.
- O'BRIEN, R. (1991). *Global financial integration: the end of geography?* London (Pinter).
- O'BRIEN, R., KEITH, A. (2009). The geography of finance: after the storm. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 245-265.
- PACIONE, M. (2001). Geography and public finance: planning for fiscal equity in a metropolitan region. *Progress in Planning*, 56, pp. 1-59.
- PAVLÍK, Z. (2010). *Dopady světové finanční krize na stabilitu finančního systému v ČR*. [Online]. Available: http://files.animal.webnode.cz/200000078-e0e92e1df4/143-pavlikdopady_glob_fin_krize_na_fin_stabilitu_CR.pdf [accessed 29 May 2015].

- PIKE, A. (2006). 'Shareholder value' versus the regions: the closure of the Vaux Brewery in Sunderland. *Journal of Economic Geography*, 6, pp. 201-222.
- PIKE, A., POLLARD, J. S. (2009). Economic geographies of financialization. *Economic geography*, 86, pp. 29-51.
- POLANYI, K. (1968). The semantics of money-uses. In Dalton, G., ed. *Primitive, archaic, and modern economies: essays of Karl Polanyi*. Boston, MA (Beacon Press), pp. 175-203.
- POLLARD, J. S. (2013). Gendering capital: Financial crisis, financialization and (an agenda for) economic geography. *Progress in human geography*, 37, pp. 403-423.
- POLOUČEK, S. et al. (2009). *Peníze, banky, finanční trhy*. Praha (C. H. Beck).
- PRYKE, M. (2007). Geomoney: an option on frost, going long on clouds. *Geoforum*, 38, pp. 576-588.
- REJNUŠ, O. (2012). Analýza klíčových faktorů soudobé „finanční krize“ a jejich vlivu na vývoj světové ekonomiky. *Scientific papers of The University of Pardubice: Series D*, 19, pp. 135-146.
- REJNUŠ, O. (2013). „Globální finanční krize“ a její hodnocení z hlediska budoucího vývoje světové ekonomiky. *Trends of economics and management*, 3, pp. 37-49.
- ROBERTS, S. M. (1995). Small places, big money: The Cayman Islands and the international financial system. *Economic geography*, 71, pp. 237-256.
- SALAI, R., STORPER, M. (1992). The four worlds of contemporary industry. *Cambridge Journal of Economics*, 16, pp. 169-193.
- SMITH, S. J. (2010). Housing futures: a role for derivatives, Chapter 25. In Smith, S. J., Searle, B. A. eds. *The Blackwell Companion to the Economics of Housing*. Oxford (Wiley-Blackwell).
- SMITH, A., SWAIN, A. (2010). The global economic crisis, Eastern Europe and the former Soviet Union: models of development and the contradictions of internationalization. *Eurasian geography and economics*, 51, pp. 1-34.
- SOKOL, M. (2007). Space of flows, uneven regional development, and the geography of financial services in Ireland. *Growth and change*, 38, pp. 224-259.
- SOKOL, M. (2013). Towards a 'newer' economic geography? Injecting finance and financialisation into economic geographies. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 6, pp. 501-515.
- SOKOL, M., ROCHOVSKÁ, A. (2010). Post-socialism in crisis: forgotten geographies of finance? In *RSA Annual International Conference, 24-26 May 2010, Pécs, Hungary*.
- STENNING, A., SMITH, A., ROCHOVSKÁ, A., ŠWIATEK (2010). Credit, debt, and everyday financial practices: Low-income households in two postsocialist cities. *Economic geography*, 86, pp. 119-145.
- STORPER, M. (1993). Regional worlds of production: learning and innovation in the technology districts of France, Italy and the USA. *Regional Studies*, 27, pp. 433-455.
- STRANGE, S. (1988). *States and markets*. London (Pinter).
- THEURILLAT, T., RÉRAT, P., CREVOISIER, O. (2015). The real estate markets: Players institutions and territories. *Urban studies*, 52, pp. 1414-1433.
- THRIFT, N. (1996). *Spatial formations*. London (Sage).
- THRIFT, N., JOHNSTON, R. J. (1993). The futures of Environment and Planning A. *Environment and Planning A anniversary issue*, pp. 83-102.
- TOBIN, J. (2000). Financial globalization. *World development*, 28, pp. 1101-1104.
- VÁŠKOVÁ, V. (2014). Reforma finančnej architektúry v EÚ. In Obadi, S. M. ed. *Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky – Oživenie globálnej ekonomiky: reálne trendy a rizikové faktory: Zborník z konferencie 27. novembra 2014 v Bratislave*. Bratislava (Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied), pp. 106-122.
- WÓJCIK, D. (2007). Geography and the future of stock exchanges: Between real and virtual space. *Growth and change*, 38, pp. 200-223.
- WÓJCIK, D. (2009) Financial centre bias in primary equity markets. *Cambridge journal of regions, economy and society*, 2, pp. 193-209.
- WÓJCIK, D., SIDAWAY, J. D., BEAVERSTOCK, J. V. (2007). European financial geographies. *Growth and change*, 38, pp. 167-173.

ZELIZER, V. A. (1994). *The social meaning of money: pin money, paychecks, poor relief, and other currencies*. New York (Basic Books).

Geography of finance: main topics and trends research

Summary

Geography of finance is the sub-discipline of economic geography, which focuses on issues of financial globalization and geographical aspects of finance. It studies the effects of state sovereignty, culture and various kinds of barriers that affect the spatial distribution of finances, such as uneven development and financial exclusion, as well as global and local context, financial flows and networks. Last but not least, it is interested in the emergence of new financial centres within certain countries as well as offshore (Funke, 2013). With the ongoing globalization process, certain barriers such as transport of goods and capital costs decrease. But other forms of geographical distance persist and remain relevant in explaining spatial differences (Greig, 2002). O'Brien (1991) introduced the idea that increasing globalization, internationalization and liberalization will lead the world of finance at the end of geography. Despite these trends geography plays in the world of finance their considerable role (Martin, 1999). It is extremely difficult task to present the development of the geography of finance in a single article. The aim of present article was to briefly bring the main topics and areas of research in the geography of finance. At the outset geography of finance was introduced as a scientific discipline. Developments in the geography of finance was confronted with surveillance series of articles that were published in the 90s by Andrew Leyshon (1995; 1997; 1998) and Sarah Hall (2010; 2011; 2012) at the beginning of the new millennium. Globalization takes place across the entire spectrum of economic activities, including finances. Innovation and liberalization in finance leads to a process of financialization in the economies of individual countries. Financial operations represent a significant share of economic activity, which are not necessarily directly linked to the physical production of goods and services. Main relations to the world of finance are relationships of the debtors and the creditors and circulation of value within these relationships. Very topical are contributions dedicated to the cyclic processes in the economy, in respect of periods of financial instability and financial crises that erupted in recent history. Role of public finances has a specific place in research of finance, which constitute a significant component of the overall economic output. The financial crisis was reflected not only in the private sector of economy, but significantly affected the public sector and in many cases passed to the debt crisis in several countries.